

LÉVAI CSABA

Egy magyar politikus az amerikai belpolitika útvesztőiben

Henry Clay viszonyulása Kossuth Lajos egyesült államokbeli látogatásához (1851–1852)

Kossuth Lajos (1802–1894) egyesült államokbeli látogatása az amerikai–magyar kapcsolatok történetének egyik legismertebb fejezete. A régebbi magyar szakirodalom hajlamos volt Kossuth Amerikába érkezését olyan diadalútként ábrázolni, melynek során a nagy magyar hazafi az amerikai közönséget elbűvölve meggyőzte azt a magyar ügy támogatásáról.¹ A helyzet azonban az volt, hogy az amerikai társadalom és politika bizonyos csoportjai erőteljesen ellenezték azt az európai beavatkozási politikát, amit Kossuth az amerikaiaknak javasolt.² Ez az erőteljes ellenállás döntő szerepet játszott abban, hogy Kossuth politikai céljai elérése tekintetében kudarcot vallott az Egyesült Államokban.

Sokat írtak már Kossuth fiasokjának okairól s arról, hogy ebben milyen szerepet játszott az amerikai belpolitika. Többek között Várdy Béla, Timothy M. Roberts, Daniel W. Howe, Vida István Kornél és jómagam is felhívtuk a figyelmet azokra a tényezőkre, amelyek az amerikai politikuskok elutasító magatartásának hátterében álltak. Ezek közé tartozott a rabszolgatartó rendszerről akkoriban zajló vita, az Egyesült Államok politikai és gazdasági érdekei és külpolitikai hagyományai, valamint azok a taktikai hibák, amelyeket maga Kossuth követett el.³ A témát tárgyaló szerzők közül többen arra is rámutattak, hogy egyes amerikai politikusok milyen szerepet játszottak az események illetően alakulásában. Vasváry Ödön és Várdy Béla írtak arról, hogy miként viszonyult Kossuth látogatásához Millard Fillmore el-

¹ Pivány Jenő: *Magyarok Északamerikában*. Budapest, 1944. 13–14.

² Várdy Béla: *Magyarok az Újvilágban: Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története*. Budapest, 2000. 53–54.; Várdy Béla: *Kossuth és az amerikai rabszolgakérdés*. Valóság, 45. évf. (2002) 9. sz. 27–29.; Jánossy Dénes (szerk.): *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában 1851–1852*. 1. kötet. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1940–1948. 167–168.

³ Várdy Béla: *Kossuth amerikai diadalútja 1851–1852-ben*. Debreceni Szemle, 6. évf. (1998) 3. sz. 337–339.; Várdy: *Magyarok az Újvilágban*, 51–55.; Várdy: *Kossuth és az amerikai rabszolgakérdés*, 21–31.; Howe, Daniel W. – Roberts, Timothy M.: *The United States and the Revolutions of 1848*. In: Evans, R. J. W. – Strandmann, H. P. (eds.): *The Revolutions in Europe 1848–1849: From Reform to Reaction*. Oxford – New York, 2000. 172–173.; Lévai, Csaba: *Charles Loring Brace és Magyarország képe az Amerikai Egyesült Államokban, 1848–1852*. In: Brace, Charles Loring, *Magyarország 1851-ben. Máriabesenyő – Gödöllő*, 2005. 293–327.; Vida István Kornél: *Hungarian Émigrés in the American Civil War: A History and Biographical Dictionary*. Jefferson, North Carolina – London, 2012. 9–13.; Vida István Kornél: *Világostól Appomatoxig. Magyarok az amerikai polgárháborúban*. Budapest, 2011. 35–38.; Vida István Kornél: *A nemzet nem szívesen látott vendége? Kossuth-ellenesség az Egyesült Államokban, 1851–1852* ebben a számban.

nők (1800–1874), más történészek pedig arról számoltak be, hogy milyen motívumok vezették Daniel Webster külügyminisztert (1782–1852).⁴ Egyes szakemberek azt is megemlítették, hogy Henry Clay (1777–1852), egy másik vezető amerikai politikus is erőteljesen ellenezte Kossuthnak azt a javaslatát, hogy az Egyesült Államok a más államok ügyeibe történő intervenció megakadályozása érdekében avatkozzon be az európai nagyhatalmi politika ügyeibe.⁵ Ezek a szerzők azonban nem vállalkoztak annak részletes feltárására, hogy Clay miért lépett fel Kossuth Egyesült Államokban propagált eszméi ellen. Pedig Henry Clay szenátor, egykori háromszoros elnökjelölt az 1850-es évek elején az egyik legismertebb amerikai politikusnak számított. Az amerikai *Függetlenségi Nyilatkozat* elfogadása után egy évvel született, Kossuth Egyesült Államokba érkezésekor hetvennégy éves Henry Clay a korabeli amerikai politika nagy öregjeként rendkívüli tekintéllyel és befolyással rendelkezett. A hatalmon lévő Whig Párt egyik legfontosabb vezetője volt, ami azt jelenti, hogy véleménye jelentős befolyással bírhatott arra, hogy a Whig pártvezetés milyen álláspontot alakított ki Kossuthra és amerikai látogatására vonatkozóan. Claynek ezt a meghatározó szerepét nemigen vették figyelembe a kérdéssel foglalkozó magyar származású történészek. Jánossy Dénes volt az egyetlen, aki viszonylag részletesebben tárgyalta Henry Clay felfogását, azonban a Kossuth emigráció angliai és egyesült államokbeli tapasztalatait összefoglaló két kötetes munkájában ő is csak szórványosan utalt rá, és nem alkotott róla összefoglaló véleményt.⁶ Az amerikai történészek érthető módon több figyelmet fordítottak annak vizsgálatára, hogy mi volt Henry Clay felfogása Kossuthról és a „magyar kérdéstről”, azt azonban általában kizárólag az amerikai belpolitika szempontjából tanulmányozták. A szándékom ebben az írásomban az, hogy a magyar és az amerikai történészek megközelítési módjait kombinálva, Kossuth és az amerikai belpolitika egymással szorosan összefüggő kérdéseit egységes problémaként vizsgáljam.

Az 1850-es évek elején két kérdés állott az amerikai politika homlokterében:

1. A „magyar kérdés”, vagyis tágabb értelemben véve az a probléma, hogy az Egyesült Államok miként viszonyuljon az 1848–1849-es magyar, illetve európai forradalmak leveréséhez;
2. A rabszolgatartó rendszer területi kiterjesztésének problémája.

Ez a két „ügy” nem csupán a politikai életben, hanem Henry Clay gondolkodásában is szorosan összekapcsolódott egymással. Ebben a tanulmányban arra a kérdésre keresem a választ, hogy Henry Clay miért ellenezte olyan elszántan Kossuthnak azt az eszméjét, miszerint az Egyesült Államok valamilyen módon avatkozzon be Magyarország érdekében az európai nagyhatalmi politikába. Úgy vélem, hogy ez a kérdés csakis akkor válaszolható meg, ha a korabeli amerikai politika két nagy problémáját úgy fogjuk fel, mint amelyek egymással szorosan összekapcsolódva jelentek meg Clay politikai gondolkodásában. E cél megvalósítása érdekében először röviden összefoglalom a korabeli amerikai politika „nagy öregjének” karrierjét és politikai krédóját. Ezt követően azt tárgyalom, hogy a „magyar kér-

⁴ Vasváry, Ödön: *Magyar Amerika*. Szeged, 1988. 81–82.; Várdy: *Kossuth amerikai diadalútja 1851–1852-ben*, 334., 337.; Várdy: *Magyarok az Újvilágban*, 52.; Várdy: *Kossuth és az amerikai rabszolgakérdés*, 22.; Lévai: *Charles Loring Brace és Magyarország képe*, 309–320.

⁵ Howe–Roberts: *The United States and the Revolutions of 1848*, 173.; Nolan, Cathal J.: *Detachment from Despotism: U.S. Responses to Tsarism, 1776–1865*. *Review of International Studies*, vol. 19. (1993) No. 4. 349–368.; Lévai: *Charles Loring Brace és Magyarország képe*, 319.; Oliver, John W.: *Louis Kossuth's Appeal to the Middle West – 1852*. *The Mississippi Valley Historical Review*, vol. 14. (1928) No. 4. 481–495.

⁶ Jánossy Dénes (szerk.): *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában 1851–1852*. 1. kötet. Budapest, 1940–1948.

dés” milyen hatást gyakorolt Henry Clay felfogására, majd annak vizsgálatára térek rá, hogy milyen véleményt fogalmazott meg a rabszolgatartás területi kiterjesztésével kapcsolatban. Végezetül annak magyarázatára teszek kísérletet, hogy a magyar forradalom és a rabszolgaság összekapcsolódó kérdései miként határozták meg Clay Kossuth Lajosra vonatkozó felfogását.

Henry Clay 1848 előtti politikai pályafutása

Henry Clay 1777. április 12-én született a Virginia állambeli Hanover megyében, amely akkoriban még az állam határvidéki régiójának számított. Jogi tanulmányokat követően a 18. század végén Kentuckyba költözött, ahol nagyon sikeres jogi praxisba kezdett. Egyre nagyobb ismertsége arra ösztökölte, hogy politikai pályára lépjen. 1803-ban Kentucky törvényhozásába, 1806-ban pedig már a washingtoni Szenátusba választották be. Hosszú politikai karrierje során többször és meglehetősen sokáig szolgált a szövetségi Szenátusban (1806–1807, 1810–1811, 1831–1842, 1849–1852). Amikor nem volt szenátor, többször a szövetségi Képviselőházba is beválasztották (1811–1814, 1815–1821, 1823–1825). Háromszor volt valamely párt hivatalos elnökjelöltje (1824, 1832, 1844), 1825 és 1829 között pedig külügyminiszterként szolgált John Quincy Adams (1767–1848) kormányában. Nem kívánok kitérni Clay politikai pályájának minden elemére, hanem azokra a részletekre koncentrálok, amelyek tanulmányom célja szempontjából lényegesek. Ez azt jelenti, hogy azokat az erőfeszítéseit állítom a középpontba, amelyek arra irányultak, hogy békés megoldást találjon a rabszolgatartó rendszer területi kiterjesztésének problémájára.

Henry Clay kulcsszerepet játszott az 1820. évi úgynevezett Missouri kompromisszum létrehozásában. A Missouri terület unióba való felvételéről kibontakozott vita volt az első alkalom, amikor a rabszolgaság kiterjesztésének kérdése a nemzeti politika homlokterébe nyomult. A Missouri terület 1803-ban, Louisiana Franciaországtól való megvétele során került az Egyesült Államok birtokába. Minthogy a területre főként a rabszolgatartó déli államok lakói vándoroltak be, Missouri tagállami felvételkor javasolt alkotmánya elismerte a rabszolgaság intézményét. Erre az időre az északi államok lakossága már felülmúlta a déliekét, ami azt jelentette, hogy az északi képviselők többségbe kerültek a washingtoni Képviselőházban.⁷ A Missouri alkotmányáról folytatott képviselőházi vita során egy New York-i

---

⁷ Az alkotmány rendelkezései szerint „a képviselőket és a közvetlen adókat az Unió részét alkotó államok között számarányuknak megfelelően kell elosztani” (I. Cikkely, 2. paragrafus, második bekezdés). Ez azt jelenti, hogy a tízévente tartott népszámlálások alkalmával megállapítják az unió összlakosságát, illetve az egyes tagállamok lakosságát, s a képviselőházi helyeket annak megfelelően osztják el a tagállamok között, hogy azok lakossága az összlakosságnak mekkora hányadát teszi ki. Akkoriban a tagállamok lakosságának megállapításakor nem vették figyelembe „az adót nem fizető indiánokat”. A „szabad személyek” mellett beszámították viszont a „bizonyos számú évig szolgálat teljesítésére kötelezett személyeket” illetve „minden egyéb személy számának háromötödét”. Ez utóbbi csoport a rabszolgák háromötödének figyelembe vételét jelentette, ami a déli, rabszolgatartó államoknak kedvezett. Ezt az ún. „háromötödös szabályt” az északi államok azért fogadták el az 1787. évi alkotmányozó konvención, mert az egyúttal jelentős többlet adóterhet rótt a rabszolgatartó államokra. A közvetlen adókat ugyanis szintén a „háromötödös szabály” alapján osztották el, s mivel a beszámított háromötödnyi rabszolga népesség nem fizetett adót, ezt a többletet a rabszolgatartó államok adófizető fehér állampolgáira kellett terhelni. 1820-ra már a „háromötödös szabály” sem tudta ellensúlyozni az északi képviselők fölénybe kerülését a Képviselőházban. Minderre részletesebben lásd: Lévai Csaba: *Szabadságot a szolgaság fenntartásával: Az amerikai forradalom alapdokumentumai és a rabszolgaság kérdése*. In: ifj. Barta János – Pallai László (szerk.): *Emlékkönyv Gunst Péter 70. születésnapjára*. Debrecen, 2004. 139–152.; *Az Amerikai*

képviselő olyan javaslatot terjesztett be, amely Missouri felvételének feltételül a rabszolgaság fokozatos felszámolását szabta. A kialakult északi többségnek megfelelően a Képviselőház el is fogadta a javaslatot, amely azonban a Szenátusban nem ment át. Ekkoriban ugyanis tizenegy szabad, illetve tizenegy rabszolgatartó állam két-két szenátora ült az amerikai törvényhozás „felső házában”, vagyis „az, hogy melyik fél fogja a szövetségi kormányzat fölötti ellenőrzést gyakorolni, attól függött, hogy engedélyezik-e vagy sem a rabszolgaságot Missouriban és a Louisiana megvételekor megszerzett többi területen”.⁸ Henry Clay volt a fő építőmestere annak a kompromisszumnak, amely ideiglenes nyugvópontra juttatta ezt a vitát. Ennek értelmében Missourit ugyan rabszolgatartó államként vették fel az unióba, viszont ahhoz szabad államként az a Maine is csatlakozhatott, amelynek területe eddig Massachusetts-hez tartozott. Azt is elhatározták, hogy a Louisiana megvételével megszerzett területen a 36. fok 30. perc szélességi körtől északra szabad, attól délre pedig rabszolgatartó államok szervezhetők. Ez alól csak maga Missouri jelentett kivételt. A missouri rabszolgatartásról folytatott viták során Clayt főként az az aggodalom vezérelte, hogy a Kongresszus a rabszolgaság területi kiterjesztésének szabályozásával kiterjesztheti hatalmát a tagállamok fölé. Ez volt az első példa arra, hogy Henry Clay a „nagy kompromisszumszerző”-ként lépett fel a rabszolgatartó rendszer területi kiterjesztését támogató, illetve az azt ellenző erők vitájában.

A második ilyen alkalomra az 1830-as évek elején, az úgynevezett „nullifikációs válság” idején került sor. Az ipar támogatása érdekében Clay a magas védővámokat alkalmazó protekcionista politika híve volt. Döntő szerepet játszott az 1828-ban törvénybe iktatott magas, átlagosan a vámköteles áruk értékének 61 százalékát kitevő behozatali vámok elfogadtatásában.⁹ Ezek azonban nem kedveztek a déli államok politikai életében kulcsszerepet játszó ültetvényes elit gazdasági érdekeinek, mivel számukra az lett volna a kedvező, hogy az Európába irányuló mezőgazdasági exportjukért cserébe szabadon szerezhessék be onnan a számukra szükséges iparcikkeket. Bár 1832-ben csökkentették a vámtételeket, ez nem elégítette ki Dél-Karolinát, ahol népi választás alapján olyan konvenciót hívtak össze, amely alkotmányellenesnek nyilvánította az 1828-ban és 1832-ben elfogadott, általuk csak „förtelmes tarifák”-ként emlegetett vámokat, s ez alapján „nullifikálta”, vagyis érvénytelenítette azokat az állam területére vonatkozóan. A konvenció 1833. január elsejei hatállyal megtiltotta a szövetségi vámok beszedését Dél-Karolinában. Andrew Jackson elnök (1767–1845) „arra szólította fel a Kongresszust, hogy olyan »kényszerítő törvényt« fogadjon el, amely fegyveres erő alkalmazására hatalmazta volna fel az elnököt a vámok beszedése érdekében Dél-Karolinában”.¹⁰ Így alakult ki a „nullifikációs válság”, amelyben Henry Clay újból a „nagy kompromisszumszerző” szerepét játszotta. Mindenáron el akarta kerülni a polgárháború kitörését, s a színpalak mögött megállapodott John C. Calhounnal (1782–1850), a vezető dél-karolinai politikussal, a „nullifikációs doktrína atyjá”-val.¹¹ Clay „olyan kompromisszumos megoldást javasolt, hogy a vámokat kilenc év alatt fokozatosan egysége-

Egyesült Államok alkotmánya. In: Urbán Aladár (szerk.): Dokumentumok az Egyesült Államok történetéhez 1774–1918. Budapest, 1981. 43.

⁸ Jones, Maldwyn A.: *The Limits of Liberty. American History 1607–1980.* Oxford, 1983. 112.

⁹ Hughes, Jonathan: *American Economic History.* Boston, 1990. 154.

¹⁰ Jones: *The Limits of Liberty*, 144.

¹¹ John C. Calhoun politikai gondolkodására lásd: Vajda, Zoltán: *John C. Calhoun's Republicanism Revisited.* Rhetoric and Public Affairs, Vol. 4. (2001) No. 3. 433–457.; Vajda Zoltán: *Rasszizmus és a fejlődés eszméje John C. Calhoun politikai gondolkodásában.* Aetas, 16. évf. (2001) 1. sz. 72–86.; Vajda, Zoltán: *Innovative Persuasions: Aspects of John C. Calhoun's Political Thought.* Szegeged, 2007.

sen 20 százalékos szintre csökkentésük”.¹² A Kongresszus 1833. március elsején becikkelyezte a Clay javaslatán alapuló törvényt, amelyet két héttel később a dél-karolinai konvenció is elfogadott.

Az 1840-es évek végére Henry Clay az egyik legbefolyásosabb amerikai politikussá vált, amikor is az amerikai politikának a korábban már említett két nagy kérdéssel kellett szembenéznie.

Henry Clay az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharc Egyesült Államokra gyakorolt hatásáról

Amint Daniel W. Howe és Timothy Roberts rámutatott, „az Egyesült Államok paradox módon viszonyult az 1848-as forradalmakhoz. Egyfelől ugyanis az ő nemzetük is egy forradalomnak köszönhette létezését, és az amerikaiak rendkívül büszkék is voltak erre a forradalmi örökségre. Ez arra ösztökélte őket, hogy üdvözöljék és a sikerét kívánják az 1848-as európai forradalmaknak. Ugyanakkor a legtöbb amerikai egyfajta távolságtartást is érzett azokkal az eseményekkel kapcsolatban, amelyekről olvasott.”¹³

A két történész e távolságtartás számos forrását megnevezte tanulmányában. Az európai forradalmak – különösen Közép- és Dél-Európában – „etnikai csoportok nemzeti céljainak megvalósítását is célul tűzték. Az amerikai állampolgári tudatot azonban nem a nemzeti értelemben vett származás, hanem a republikánus ideológia határozta meg.”¹⁴ Ezért nagyon sok amerikai idegenkedett ezen európai forradalmak nemzeti-etnikai jellegű célkitűzéseitől. Howe és Roberts arra is felhívták a figyelmet, hogy az amerikai katolikusok egy része a miatt aggódott, hogy az európai és az itáliai forradalmak a pápa befolyását és világi uralmát fenyegetik. Az európai politikai bizonytalanság bizonyos amerikai üzleti csoportok érdekeivel is ellentétben állt, annál is inkább, mivel az egész világgazdaságban a visszaesés jelei mutatkoztak. Ők a rend, az üzleti bizalom visszatértét kívánták, és üdvözölték az uralkodók abszolútizmusra épülő rendszerinek helyreállítását.¹⁵ Az 1848-as forradalmak eredményeként megszüntették a rabszolgaságot a francia és a dán fennhatóság alatt álló nyugat-indiai szigetgyarmatokon, más országokban – például Magyarországon – pedig megvalósult a jobbágyfelszabadítás. Egyes déli politikusok potenciálisan veszedelmes példaként tekintettek ezekre a fejleményekre. Egy másik, egyedül jegyzett tanulmányában Timothy Roberts ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy – északi kollégáikhoz hasonlóan – sok déli értelmiségi is támogatta a magyar ügyet. Egyes déli szerkesztők ugyanis párhuzamot láttak Magyarország és a Dél helyzete között. A *Southern Literary Messenger* egyik szerkesztőségi cikke szerint „[ti. a magyarok – L. Cs.] teljes mértékben tudatában vannak veszélyes helyzetüknek [...] a szlávok által gyűlölvé, a világ népei között elszigetelve, egyedül maradtak, hogy [...] ellenálljanak az ellenük irányuló összeesküvésnek”. A részlet egy a déli olvasók számára sokat mondó szójátékot is magában rejtett. A cikk szerzője ugyanis a magyarokat fenyegető szlávok megjelölésére a „Slaves” kifejezést használta a nyelvtanilag

¹² Jones: *The Limits of Liberty*, 144.

¹³ Howe–Roberts: *The United States and the Revolutions of 1848*, 158. Az 1848–1849-es európai és magyarországi forradalmak egyesült államokbeli fogadtatására lásd még: Vida: *A nemzet nem szívesen látott vendége?* – ebben a számban.

¹⁴ Howe–Roberts: *The United States and the Revolutions of 1848*, 158. Az amerikai republikánizmus gyökereire lásd: Lévai Csaba: *A republikánizmus-vita: Vita az amerikai forradalom eszmetörténeti hátteréről*. Budapest, 2003.; Vajda Zoltán. *Republikánizmus az Amerikai Egyesült Államok 18–19. századi történetében*. Aetas, 13. évf. (1998) 4. sz. 39–68.

¹⁵ Howe–Roberts: *The United States and the Revolutions of 1848*, 172–173.

helyes „Slavs” helyett. A „Slaves” pedig rabszolgákat jelent angolul. Timothy Roberts megjegyzi ugyan, hogy a „Slave” és a „Slav” kifejezések összekeveredő alkalmazása „összhangban volt a korabeli amerikai időszerű kiadványok nyelvhasználatával [...] a déli folyóirat kontextusba helyezett nyelvhasználata és a magyarok helyzete iránt megnyilvánuló szimpátiája mégis úgy hangzik, mintha egy öntudatos déli önértékelést olvasnánk”.¹⁶ A magyar ügy e kedvező megítélésével szemben a déli újságírók általában elítélték az 1848-as francia forradalmat. Roberts szerint az eltérő megítélés oka az volt, hogy „a magyarok nem támogattak szocialista utópiákat, és nyugat-indiai ültetvényeik sem voltak, ahol felrémlett a rabszolga-felszabadtatás fenyegetése. Ráadásul úgy látszott, hogy – Franciaországtól eltérően – Magyarország nem próbálja meg forradalmát az amerikai határok közelében vagy azon belül fekvő területekre kiterjeszteni. A déliek osztották az északiaknak a franciák kóros forradalmi múltjával szembeni ellenérzését. Magyarországnak ugyanakkor nem volt olyan korábbi forradalmi identitása, ami egy félresiklott forradalomhoz kapcsolta volna.”¹⁷

Henry Claynek az 1848–1849-es európai és a magyar forradalmakról alkotott felfogása szintén nagyon összetett volt. Egyrészt üdvözölte az európai liberálisok azon erőfeszítéseit, hogy az Óvilágban republikánus kormányzatokat hozzanak létre. Amint Calvin Colton, Clay műveinek szerkesztő-kiadója rámutatott „mélységesen szimpatizált Magyarországgal; szeretete a mártír hazafit [ti. Kossuthot – L. Cs.], aki a társaságába került”.¹⁸ Ugyanakkor erőteljesen elvetette azt a beavatkozási politikát, amit néhány amerikai politikus és Kossuth támogatott.

Mint ismeretes, Zachary Taylor elnök (1784–1850) – aki egyébként az Egyesült Államok terjeszkedésének híve volt – Ambrose Dudley Mann (1801–1889) személyében egy amerikai megbízottat küldött Magyarországra 1849 nyarán. S bár Mann csak július 30-án érkezett Bécsbe, s nem is utazott tovább Magyarországra, nem ismerte el annak függetlenségét, küldetése mégis jelentős diplomáciai feszültséget eredményezett az Egyesült Államok és a Habsburg állam között. Sokan és sokat írtak már erről az ügyről és arról, hogy Johann Georg Hülsemann lovag Ausztria washingtoni ügyvivője, illetve Daniel Webster amerikai külügyminiszter milyen szerepet játszott abban.¹⁹ Minthogy tanulmányom középpontjában Henry Clay Kossuthra vonatkozó felfogásának elemzése áll, e diplomáciai konfliktus részletes ismertetésétől ezúttal eltekintek. Mindenesetre Mann utasításainak bizonyos részletei, az a tény, hogy John M. Clayton külügyminiszter (1796–1856, külügyminiszter 1849–1850) nyilvánosságra hozta a küldetés tényét a *New York Tribune* című lapban, valamint Taylor elnöknek az Unió helyzetéről 1849 decemberében elmondott beszédének egyes kitételei arra készítették Hülsemant, hogy hivatalos tiltakozást nyújtson be az amerikai kormánynak. Valamivel később Lewis Cass szenátor (1782–1866) – aki a Demokrata Párt elnökjelöltje volt az 1848-as elnökválasztáson – egy határozattervezetet nyújtott be a Szenátus Külügyi Bizottságához arra vonatkozóan, hogy az Egyesült Államok függesse fel

¹⁶ Roberts, Timothy M.: „Revolutions Have Become the Bloody Toy of the Multitude”: *European Revolutions, the South, and the Crisis of 1850*. *Journal of the Early Republic*, Vol. 25. (2005) No. 2. 259–283.

¹⁷ Roberts: „Revolutions Have Become the Bloody Toy of the Multitude”, 273.

¹⁸ Clay, Henry: *The Works of Henry Clay. Volume 3*. Ed. by Calvin Colton: New York – London, 1904. 221.

¹⁹ Pivány Jenő: *Mann Dudley Ambrus küldetése*. *Századok*, 44. évf. (1910) 2. sz. 353–371.; Várdy: *Magyarok az Újvilágban*, 46–48.; Lévai: *Charles Loring Brace és Magyarország képe*, 302–320.; Howe–Roberts: *The United States and the Revolutions of 1848*, 170.; Mills, Kelly T.: *America's First Attempt at Intervention in East Central Europe*. *East European Quarterly*, Vol. 29. (1995) No. 1. 1–11.

a diplomáciai kapcsolatot Ausztriával. Cass egyértelműen Henry Clay támogatásával számolt, ám meglepetésére a kentuckyi politikus egy hosszú, a Szenátusban elmondott beszédben hátrította el a közeledését. Mint Clay rámutatott, Cass javaslatának elfogadása a bécsi amerikai ügyvivő visszahívását vonná maga után, s attól félt, hogy „mindennek természetes következménye az Ausztria elleni azonnali hadüzenet lenne”.²⁰ A diplomáciai kapcsolatok felfüggesztése helyett Henry Clay azt ajánlotta Cassnek, hogy az Egyesült Államok nyújtson menedéket a magyar menekülteknek. Arra emlékeztette kollégáját, hogy a bécsi amerikai ügyvivő visszahívásával csak „bezárnánk az ajtót az Ausztriával való érintkezés előtt, s így semmit sem nyernénk, amivel a szenvedő magyarokon segíthetnénk”.²¹ Ráadásul, egy ilyen eljárás „megfosztaná országunk kereskedőit és tengerészeit azoktól az előnyöktől, amelyek egy képviselőnk bécsi jelenlétéből fakadnak”.²² Válaszában Cass arra figyelmeztetett, hogy a kentuckyi politikus az 1820-as évek elején támogatta az új latin-amerikai köztársaságok elismerését. Clay azonban tagadta, hogy akkori viselkedése analógiaként szolgálhatna a magyar ügygel kapcsolatban, minthogy a dél-amerikai köztársaságokkal ellentétben „Magyarország sajnos hirtelen és az amerikai világ meglepetésére elbukott. Leigázták, szétzúzták”.²³ A kentuckyi politikus egyértelműen elvetette a Cass által támogatott beavatkozási politikát. Arra szólította fel michigani kollégáját, hogy határozza meg pontosan a más népek ügyeibe való beavatkozás határait: „Törökország vonatkozásában azt mondhatnánk, hogy az Önök vallása eltúri a többnejűséget, ezért minden kapcsolatot megszakítunk Önökkel, amíg meg nem változtatják vallásukat vagy társadalmi szokásaikat.”²⁴ Clay álláspontja szerint az Egyesült Államoknak azt kellene elítélnie, hogy Oroszország beavatkozott a háborúba, s ezért nem értette, hogy Cass miért azt javasolja, hogy Ausztriával függesszék fel a diplomáciai kapcsolatokat, és miért nem azt, hogy Oroszországgal. Minthogy Magyarország a Habsburg Birodalom részét alkotta, Cass javaslata arra szólítaná fel az Egyesült Államokat, hogy „avatkozzon be Ausztria és birodalma egy része közötti viszonyát érintő kérdésben; s pontosan arra szólítottunk fel, hogy ezt tegyék. Ezzel azonban teljesen ellentmondanánk e kormány egész politikájának és azoknak az elveknek, amelyek alapjait elsőként Washington fektette le, s amelyeket eddig minden utódja követett”.²⁵ Beszédének végéhez közeledve Clay újból elméleti oldalról közelítette meg a kérdést: „Uram, amennyiben a nemzetek védelmezőjévé és más hatalmak bírálójává akarunk válni, újból megkérdem a tiszteletre méltó szenátort, hogy hol a határ, s hogy miért korlátozza javaslatát Ausztriára?”²⁶ Beszédét az Egyesült Államokra utalva azzal zárta, hogy „ez egy nagy ország [...] amelynek nagysága nagy felelősséggel jár [...] hogy el tudjuk kerülni a szükségtelen háborúkat, hogy szilárdan megtartsuk jogainkat, de ne sértsük meg mások jogait”.²⁷

Ebből a beszédből világosan kitetszik, hogy Clay már majdnem két évvel Kossuth Egyesült Államokba érkezése előtt is elvetette az európai beavatkozás eszméjét. Ez azt jelenti, hogy nem egyszerűen Kossuth személyét vagy elveit utasította el, hanem elvi alapon és más

²⁰ Hay, Melba P. (ed.): *The Papers of Henry Clay: Candidate, Compromiser, Elder Statesman, January 1, 1844 – June 29, 1852*. Vol. 10. Lexington, 1991. 643.

²¹ *The Papers of Henry Clay*, 10. 644.

²² *The Papers of Henry Clay*, 10. 644.

²³ *The Papers of Henry Clay*, 10. 644.

²⁴ *The Papers of Henry Clay*, 10. 644.

²⁵ *The Papers of Henry Clay*, 10. 644.

²⁶ *The Papers of Henry Clay*, 10. 644.

²⁷ *The Papers of Henry Clay*, 10. 645.

okok miatt ellenezte a beavatkozási politikát. Henry Clay további motivációinak megértése érdekében szólnunk kell a korabeli amerikai politikáról. Az 1840-es évek amerikai belpolitikájának központi kérdései az ország területi terjeszkedése és ezzel összefüggésben a rabszolgaság problémája voltak. Texas Unióba való belépése (1845) és a Mexikó ellen győztesen megvívott háború (1846–1848) eredményeként az Egyesült Államok területe jelentősen megnőtt. Nagyjából a mai Kalifornia, Nevada, Utah, Arizona, Új Mexikó és Texas államok területe került ekkor amerikai fennhatóság alá, amelyek korábban Mexikóhoz tartoztak. Az Egyesült Államok tehát egyáltalán nem utasította el az észak-amerikai kontinens más országainak ügyeibe való beavatkozást akkor, ha az összhangban volt vélt nemzeti érdekeivel. Henry Clay eredetileg ellenezte a Mexikó elleni háborút, mivel úgy gondolta, hogy az fel fogja vetni a rabszolgatartó rendszer területi kiterjesztésének veszedelmes kérdését. Az Egyesült Államok terjeszkedését főként a középnnyugati államok és a Demokrata Párt támogatta. Ilyen körülmények között egy új csoport kezdett kialakulni a Demokrata Párton belül az 1840-es évek közepén. Ez az *Ifjú Amerikának (Young America)* nevezett csoportosulás nem csupán az Egyesült Államok terjeszkedését propagálta, hanem az amerikai kormányt arra szólította fel, hogy támogassa a külföldön kibontakozó liberális, republikánus politikai mozgalmakat. Úgy vélték, az amerikai köztársaság kötelessége a republikánus kormányzat egész világon való elterjesztésének elősegítése. A csoport elnevezése is az olyan korabeli európai forradalmi mozgalmakra utalt, mint az *Ifjú Itália, Németország* vagy *Írország*. Az *Ifjú Amerika* legtöbb vezetője fiatal, középnnyugati származású politikus volt. A csoport egyik legaktívabb tagja az a George N. Sanders (1812–1873) volt, aki Henry Clayhez hasonlóan szintén Kentuckyból származott.²⁸

Merle Curti hívta fel a figyelmet arra, hogy az 1840-es évek közepéig visszanyúló ellentét feszült a két kentuckyi politikus között.²⁹ Az 1844-es elnökválasztáskor Henry Clay volt a Whig Párt elnökjelöltje, s az is egyértelműnek látszott, hogy Martin Van Buren (1782–1862) lesz demokrata párti ellenlábasa. Az akkori amerikai politika fő kérdése Oregon és Texas Unióba való belépése volt, s az utóbbi csatlakozása a rabszolgaság területi kiterjesztésének problémáját is felvetette. A két reménybeli elnökjelölt úgy vélte, hogy ez utóbbi kérdés egyrészt végtelenen megosztaná a nemzetet, másrészt pedig nagy valószínűséggel egy Mexikó elleni háborúhoz vezetne. Clay és Van Buren is egy olyan értelmű nyilatkozatot bocsátott ki, amely szerint „az annexió nem tanácsos, mivel valószínűleg egy Mexikó elleni háborúhoz vezet”.³⁰ Henry Clayt a Whig Párt országos konvenciója hivatalosan is elnökjelöltté választotta, mégpedig olyan programmal, amely hallgatott Texas kérdéséről. Ugyanakkor – részben a Texas annexióját elvető fentebb említett nyilatkozatának köszönhetően – Van Buren nem tudta megszerezni a Demokrata Párt elnökjelöltséget a nyíltan terjeszkedés párti James K. Polkkal (1795–1849) szemben. A Demokrata Párt hivatalos programjába befoglalták Oregon és Texas annektálását, mégpedig azzal a formulával, hogy csak a két terület „visszafoglalása”-ról, illetve „visszacsatolásá”-ról van szó. A közvéleményről pedig úgy látszott, hogy egyértelműen a területi expanzió pártján áll. Kentuckyban George N. Sanders volt Texas annektálásának legfőbb támogatója, akinek ilyen irányú agitációja döntő szerepet játszott abban, hogy Henry Clay „hallgató” álláspontjának feladására és Texasszal kapcsolatos véleményének nyilvánosságra hozatalára kényszerült. Clay egy nyilatkozatot adott ki, amelyben kijelentette, hogy a rabszolgaság kiterjesztésének problémája nincs összefü-

²⁸ Az *Ifjú Amerika* mozgalomra lásd még: Vida: *A nemzet nem szívesen látott vendége?* – ebben a számban.

²⁹ Curti, Merle E.: *Young America*. The American Historical Review, vol. 32. (1926) No. 1. 34–55.

³⁰ Jones: *The Limits of Liberty*, 180.

gésben Texas kérdésével. Fél szívvel Texas anektálása mellett foglalt állást, mondván, arra „becstelenség és háború nélkül, az Unió közös egyetértésével, igazságos és tisztességes feltételekkel” kell sort keríteni.³¹ Maldwyn A. Jones szerint Clay nyilatkozatának „lehet, hogy valóban volt némi jótékony hatása Délen, összességében azonban hibásnak bizonyult, mivel emiatt sok északi támogatóját elveszítette, különösen New York-ban, a kulcsállamban. Ha Clay itt nyert volna, ő lett volna az elnök, azonban a rabszolgaságot ellenző whig szavazók elegendő számban szavaztak át a Szabadság Pártra (*Liberty Party*) ahhoz, hogy az államot Polk nyerje meg.”³² Nem vitás, hogy Henry Claynek ekkor volt a legnagyobb esélye arra, hogy elnyerje az elnöki hivatalt. Az elnökválasztási verseny nagyon szoros volt, és a demokrata jelölt csak nagyon kis különbséggel nyert. A választók politikai aktivitását jól mutatja, hogy az elnökválasztáson a választásra jogosultak 78 százaléka vett részt. Polk 1 338 464 népi, illetve 170 elektori szavazatot kapott, míg Clayre 1 300 097 választópolgár és 105 elektor szavazott.³³ Láttuk, hogy George N. Sanders milyen fontos szerepet játszott Clay végzetesnek bizonyult nyilatkozata kikényszerítésében, ami döntő módon járult hozzá a kentuckyi politikus végső választási vereségéhez. Nem meglepő tehát, hogy Henry Clay nem szimpatizált azzal az *Ifjú Amerikával*, amelynek Sanders volt az egyik vezetője. Azt is érdemes megjegyezni, hogy nem sokkal Kossuth amerikai útja után, 1853-ban Sanderst amerikai konzulnak nevezték ki Londonba, ahol nagyon szoros kapcsolatot alakított ki az akkoriban ott tartózkodó Kossuthal és más emigráns forradalmi vezetőkkel.³⁴

Sandersen kívül Stephen A. Douglas (1813–1861), James Shields (1806–1879), William Richardson (1811–1875), William Corry, William Polk és William R. Smith számítottak még az *Ifjú Amerika* vezető személyiségei közé. Polk és Smith kivételével valamennyien a Középnnyugatról származtak.³⁵ Az 1848-as európai forradalmak kitörése pedig lehetőséget nyújtott az *Ifjú Amerika* politikusainak, hogy eszméiket és programjukat a gyakorlatba ültessék. 1848 elnökválasztási év is volt az Egyesült Államokban, s ilyen körülmények között a Demokrata Párt választási programja több utalást is tartalmazott az európai forradalmakra. Hivatkozott a népszuverenitás elvére és megemlítette, hogy az európai nemzetek „az Óvilágban köztársaságokat hoztak létre a despotizmus romjain”.³⁶ A Demokrata Párt elnökjelöltje az a Lewis Cass lett, aki ugyan nem volt az *Ifjú Amerika* tagja, de ő is támogatta a területi expanzió és a beavatkozás politikáját.³⁷ A Mexikó felett aratott győzelem ugyanebben az évben felvetette a rabszolgaságot tartó rendszer területi kiterjesztésének veszélyes kérdését. Henry Clay attól félt, hogy ilyen körülmények között az *Ifjú Amerika* elszánt tagjai és radikális szövetségeseik megragadhatják az alkalmat, hogy az országos politika szint-

³¹ Malone, Dumas (ed.): *The Dictionary of American Biography*, Vol. 2. New York, 1960. 178.

³² Jones: *The Limits of Liberty*, 181. Az *American Anti-Slavery Society*ből (Amerikai Rabszolgaság Ellenes Társaság) kiváló Szabadság Párt 1840-ben jött létre, és azokat a rabszolgaság ellenes erőket tömörítette, amelyek az alkotmányban egy alapvetően rabszolgaság ellenes dokumentumot láttak, és úgy vélték, hogy a fennálló politikai rendszeren belül kell fellépni a rabszolgaságot tartó rendszer megszüntetéséért. Velük szemben az Amerikai Rabszolgaság Ellenes Társaság és egyik vezetője, William Lloyd Garrison (1805–1879) úgy gondolta, hogy az alkotmány valójában a rabszolgaságot szolgálja, s ezért a hivatalos politikai rendszeren kívül kell a rabszolgaság megszüntetéséért küzdeni.

³³ Chudacoff, H. P. – Escott, P. D. – Katzman, D. M. – Norton, M. B. – Paterson, Th. G. – Tuttle, W. M.: *A People and a Nation: A History of the United States*. Boston, 1994. Appendix A-31.

³⁴ Curti: *Young America*, 48.

³⁵ Curti: *Young America*, 38.

³⁶ Howe–Roberts: *The United States and the Revolutions of 1848*, 168–169.

³⁷ Curti: *Young America*, 36.

jén lássanak hozzá a terjeszkedés és a beavatkozás programjának megvalósításához.³⁸ Nem csoda, hogy ilyen előzmények után Clay erőteljesen ellenezte az *Iffjú Amerika* eszméit, és szembehelyezkedett Lewis Cass fentebb említett javaslatával.

Bár a Szenátus nem fogadta el Cass javaslatát, a szenátorok mégis arra kötelezték az 1848-ban végül megválasztott whig párti Zachary Taylor elnököt, hogy tisztázza álláspontját Ambrose Dudley Mann magyarországi küldetésével kapcsolatban. Az elnök a vonatkozó iratanyag átküldésével tett eleget a kérésnek, ám ehhez olyan bevezetőt csatolt, amelyik 1850. szeptember 30-án kiváltotta Ausztria tiltakozását. Időközben, 1850. július 9-én Taylor elnök váratlanul meghalt, s helyére az a Millard Fillmore (1800–1874) alelnök lépett, aki Henry Clay közeli barátja volt. Fillmore Daniel Webster személyében új külügyminisztert nevezett ki, aki 1850. december 21-én hosszú és részletes jegyzékben válaszolt Ausztria panaszára. Sokan és sokat írtak már Webster e híres írásáról és arról, hogy az milyen újabb feszültséghez vezetett Ausztria és az Egyesült Államok viszonyában.³⁹ Webster ünnepelt választását az Egyesült Államokban is kedvezően fogadták, s ennek részeként a Szenátusban egy javaslatot terjesztettek be arra vonatkozóan, hogy kormányköltségen tízezer példányban nyomtatassák ki azt. Henry Clay azonban egy 1850. december 30-án elmondott beszédében a javaslat ellen szólt fel. Újból arra hívta fel kollégái figyelmét, hogy Magyarországot már legyőzték. Azt a kérdést tette fel, hogy ilyen körülmények között helyes politika-e az Egyesült Államok részéről „Ausztria és Oroszország további ingerlése [...] egy olyan ügy miatt, ami már a múlté, ami már bevégeztetett”.⁴⁰ Clay támogatásáról biztosította a whig kormányzat lépéseit, amelyek „nagy képességekről tanúskodnak, mint minden általában véve is, ami ebből a forrásból származik”. Ellenezte azonban, hogy bármi szükség lenne „ezen irat [ti. Webster válaszáról van szó – L. Cs.] terjesztésére az Egyesült Államok népének”.⁴¹ Véleménye szerint ugyanis további példányokra „nincs szükség az Egyesült Államok népe számára”, mivel „őket kielégítik azok az elvek, amelyeket ezen ország halhatatlan Atyja fektetett le elsőként, s mely elvekhez attól a naptól fogva általánosan ragaszkodnak”.⁴² Henry Clay George Washingtonnak (1732–1799), az Egyesült Államok első elnökének 1796. szeptember 17-én elmondott híres búcsúüzenetére utalt, amely meghatározta az addig követett amerikai külpolitika alapjait, s amelynek több passzusa is vonatkoztatható volt arra a szituációra, amelyben a kentuckyi politikus ezt a beszédét elmondta. A nagy francia forradalom és az ennek következtében kirobbant európai háború légkörében Washington óvott attól, hogy az egyik fél melletti túlzott lelkesedés és elkötelezettség belesodorja az Egyesült Államokat az európai háborúba. Lehetnek ugyanis „korrupt vagy megtévesztett polgárok (akik a kivételezett népet istenítik), hogy saját országuk érdekeit szégyenérzés nélkül elárulják vagy feláldozzák, néha még népszerűséget is élvezvén, ezáltal az erényes kötelességtudat, a közvélemény iránti parancsoló tiszteletadás vagy a közjó iránti dicséretes buzgóság színében tüntetvén fel az ambíció, korrupció vagy elvakultság alapjait vagy a neveléses engedékenységét”. Washington mondatai 1796-ban a franciák ügyével szimpatizáló Demokrata-Republikánus Párt ellen irányultak, akik a francia forradalom iránti amerikai szimpátiát belpolitikai célokra is igyekeztek hasznosítani. Henry Clay 1850 decemberében ugyanezt az érvelést szegezte szembe az *Iffjú Amerika* politikusaival, akik az európai és a magyar forra-

³⁸ *The Papers of Henry Clay*, 10. 944.

³⁹ Várdy: *Magyarok az Újvilágban*, 47.; Vasváry: *Magyar Amerika*, 57–58.; Lévai: *Charles Loring Brace és Magyarország képe*, 309–313.

⁴⁰ *The Papers of Henry Clay*, 10. 837.

⁴¹ *The Papers of Henry Clay*, 10. 837.

⁴² *The Papers of Henry Clay*, 10. 838.

dalom iránti, az amerikai közvélemény szemében is népszerű elkötelezettségükkel veszedelmes és káros európai háborúba sodorhatják az Egyesült Államokat, mindezt ráadásul azért, hogy belpolitikai céljaikat megvalósítsák. Ezért Clay teljes mértékben egyetértett Washington azon megállapításával, hogy „Európának megvannak a maga elsődleges érdekeltségei, melyekhez nekünk nincs vagy nagyon távoli közünk van. Ennek következtében Európa gyakori viszályokba bonyolódik, melyeknek indítékai alapvetően idegenek a mi érdekeltségeinktől. Ebből következően nem lehet bölcs számunkra, ha mesterséges kötelékek által belekeveredünk politikájuk hétköznapi viszálykodásaiba vagy az ott kialakuló és felbomló barátságokba vagy ellenségeskedésekbe”.⁴³ Henry Clay a továbbiakban is erre a washingtoni hagyományra alapozva ellenezte a beavatkozási politikát.

Beszédének további részében Clay az Egyesült Államok példájának felidézésével azt a kérdést tette fel kollégáinak, hogy mi történe akkor, ha az amerikai unió egyik állama „fellázadna a szövetségi kormányzat ellen, és valamelyik európai hatalom információszerezés céljából egy ügynököt küldene ide, ahogyan a mi ügynökünket Magyarországra küldték”. Bizonyos volt abban, hogy mindez „erőtéljes érzelmeket váltana ki Egyesült Államok szerete”. Azt is hozzátette, hogy „az ő [ti. az ausztriai kormány – L. Cs.] helyzetükbe kellene behelyeznünk magunkat”, mielőtt az Egyesült Államok bármilyen további lépést tenne Magyarország vonatkozásában. Tanulmányom szempontjából Clay beszéde e részletének több szempontból is nagy jelentősége van. Világos, hogy nem értett egyet Mann Magyarországra küldésével. Amint arról a későbbiekben részletesebben is szót ejtek, a „magyar kérdés”-ről folytatott véleménycsere időben majdnem teljesen egybeesett azzal a rabszolgaságról folytatott vitával, amely a híres 1850. évi kompromisszum megkötéséhez vezetett, és ennek létrehozásában Henry Clay újból döntő szerepet játszott. Ilyen körülmények között az arra való utalás, hogy a tagállamok egyike fellázadhat „a szövetségi kormányzat ellen”, a korabeli amerikai közélet egyik legérzékenyebb kérdésére tapintott rá. Ebből a részletből az is világosan kiderül, hogy Magyarország és a rabszolgaság kérdése teljes mértékben összekapcsolódott Clay gondolkodásában.⁴⁴ Beszédének hátralévő részében megerősítette a whig kormány Ausztriával kapcsolatos politikáját, bár azt is hozzátette, hogy „abban a dokumentumban [ti. Websternek a Hülsemann jegyzékére adandó válaszában – L. Cs.] nem lenne bölcs bármi olyasmit „mondani, amit egy másik kormányzatnak szemrehányásként kell értelmeznie”. Beszédének végén Henry Clay újból azt hangoztatta, hogy „nincs szükség olyan sok példány kinyomtatására, mint ami a javaslatban szerepel”, minthogy „azok az elvek, amelyeket ez az irat tartalmaz, rögzültek és szilárdan élnek az amerikaiak szívében és gondolkodásában”, s Webster válaszában publikálása csak „tovább növelné a feszültséget egy külföldi kormányzat és a miénk között”.⁴⁵ Jelentős mértékben Clay erőfeszítéseinek eredményeként értékelhető, hogy a Szenátus végül elutasította a Webster válaszában tízezer példányban történő kinyomtatására vonatkozó javaslatot.

⁴³ *Washington búcsúüzenete*. In: Bódy Pál – Urbán Aladár (szerk.): *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez 1620–1980*. Budapest–Pécs, 2001. 147.

⁴⁴ Azok a szerzők, akik számba vették Kossuth Lajos egyesült államokbeli kudarcának okait – ezek között az 1848–1849-es európai forradalmak hatását – vagyis az európai ügyektől távolságot tartó washingtoni külpolitikai hagyományt, és a rabszolgaság kérdését is általában megemlítették, viszont ezt a két kérdést nem kapcsolták össze egymással, hanem két különálló okként kezelték. Jó példa erre: Várdy: *Kossuth amerikai diadalútja 1851–1852-ben*, 336–338. Henry Clay és Daniel Webster példája azonban azt mutatja, hogy a korabeli amerikai politikusok ezt a két problémát egymással szorosan összefüggő kérdésként értelmezték. Webster ilyen irányú gondolkodására lásd: Lévai: *Charles Loring Brace és Magyarország képe*, 302–320.

⁴⁵ *The Papers of Henry Clay*, 10. 838.

Mire Kossuth Lajos 1851. december 4-én az Egyesült Államokba érkezett, a hetvennégy éves Henry Clay már halálos beteg volt. Kossuthot jelentős részben az *Ifjú Amerika* képviselői, illetve a Szenátusban olyan terjeszkedés és beavatkozás párti politikusok támogatták, mint Lewis Cass, Stephen A. Douglas, William Henry Seward (1801–1872) és James Shields. Kossuth 1851. december 30-án érkezett meg Washingtonba, s alig valamivel több, mint egy héttel később, 1852. január 7-én a Kongresszus fogadást adott a tiszteletére. Ezen a fogadáson Daniel Webster külügyminiszter válaszolt Kossuth beszédére. S bár összességében Webster mondandójának hangvétele mérsékeltabb volt, mint a Hülsenmann tiltakozására adott válaszáé, mégis olyan kitételeket tartalmazott, hogy „Ausztia jobb és erősebb kormányzattal rendelkezne a jövőre nézve, ha hatalmát az örökletes és a német tartományokra korlátozná, különösképpen pedig, ha Magyarországon egy erős, józan és független szomszédos nemzetet látna”.⁴⁶ Ilyen előzmények után kereste fel Kossuth washingtoni szállásán Henry Clayt két nappal később. Clay egyre jobban aggasztotta Kossuth népszerűsége és befolyása, valamint az, hogy olyan terjeszkedés és beavatkozás párti politikusok támogatták, akik az ő politikai ellenfelei voltak. Henry Clay nem volt könnyű helyzetben, mivel egyrészt mindenképpen ki akarta fejezni a Kossuth és a magyarok iránti rokonszenvét, másrészt viszont az Egyesült Államok esetleges európai beavatkozásával kapcsolatos álláspontját is egyértelművé kívánta tenni. A Kossuthot a Henry Clay szállására elkísérő amerikai politikusok között a kentuckyi politikus régi ellenfele, Lewis Cass is ott volt. Ez is egyértelműen megerősíti azt, hogy Clay ekkor elmondott beszédét csakis az amerikai belpolitika kontextusában lehet maradéktalanul értelmezni.

Henry Clay betegségében fekvő annak kiemelésével kezdte beszédét, hogy milyen nagyra tartja Kossuth politikusi és szónoki képességeit. Rámutatott, hogy az „Ön bámulatos és elragadó ékesszólása lakosságunk [...] nagy részére – sőt kongresszusi tagjaink közül is néhányra – delejes hatást gyakorolt”. Szemtanúk szerint beszédének ezen a pontján Clay kezével a Kossuthot elkísérő amerikai politikusok csoportjára mutatott, akik között – mint láttuk – Lewis Cass is ott volt. Ezen udvarias gesztus után nyíltan megmondta Kossuthnak, hogy „Ezzel a témával kapcsolatban remélem, meg fogja nekem engedni, hogy azzal az őszinteséggel és nyíltsággal szóljak, amely összhangban áll azzal a jelentőséggel, amellyel a téma az Ön és az én számomra is bír, s amely nyíltság mindkettőnk – mint a szabadság tisztelőit – megillet”. Clay biztosította a magyar politikust, hogy „a legelénkebb szimpátiával viseltetem minden, a Magyarországon és minden más országban a szabadságért vívott küzdelem iránt, s ebben a tekintetben, úgy hiszem, honfitársaim általános érzését fejezem ki”. A következő mondatban azonban már kijelentette: „Ugyanakkor, Uram, hazám kedvéért meg kell engednie, hogy tiltakozzam azon politika ellen, amit neki javasol”. Henry Clay azt a „súlyos és fontos kérdést” tette fel, hogy „egy nemzet rendelkezik-e azzal a joggal, hogy magára vállalja a nemzetek körében a nemzetközi jog végrehajtását, vagyis, hogy az Egyesült Államoknak megvan-e az a joga, hogy megszabja Oroszországnak, hogy milyen legyen a körülötte lévő nemzetekkel fenntartott kapcsolata”. A kentuckyi politikus szerint Kossuth „anyagi segítségért” jött Amerikába, és azt kívánja, hogy az Egyesült Államok ültesse át a gyakorlatba azokat a nyilatkozatait, amelyeket Oroszország és Ausztia, illetve Magyarország vonatkozásában tett. Clay szerint ezzel Magyarország korábbi kormányzója háborút javasol az Egyesült Államok, illetőleg Ausztia és Oroszország között. Arra figyelmeztette Kossuthot, hogy „lehetetlen volna olyan nagyságú és számú hadsereg és fegyverek átküldése az óceán túloldalára, amelyek elegendők lennének Oroszország és Ausztia ellen

⁴⁶ Webster, Daniel: *Speech at the Kossuth Banquet*. In: *The Writings and Speeches of Daniel Webster*. Vol. 13. Boston, 1903. 461.

[...] Szárazföldön Oroszország sérthetetlen a számunkra, ahogyan mi is azok vagyunk az ő számára. Ami az Oroszország és ezen ország közötti tengeri hadviselést illeti, az a kereskedelem kölcsönös zavarásával járna, de ezen túlmenően más aligha történne [...] Kevés kikötője van, kereskedelme korlátozott, a mi gazdag és kiterjedt kereskedelmünk azonban hadihajói prédájává válhatna.” Mindez azt jelenti, hogy az Egyesült Államoknak nem áll érdekében, hogy háborút viseljen ilyen erős európai birodalmak ellen. Henry Clay szerint képmutatás lenne az amerikai köztársaság részéről, ha támogatná az Európában történő beavatkozást, amikor erős, és elvetné azt, amikor gyenge. Azzal érvelt, hogy az európai despotikus hatalmak példaként hivatkozhatnának az amerikai intervencióra, amellyel megindokolhatnák az amerikai kontinensen történő beavatkozásait. Mindezek alapján Clay arra a következtetésre jutott, hogy az európai zsarnoki kormányzatok elleni küzdelemben az Egyesült Államok valódi szerepe az, hogy példát mutasson az Óvilág elnyomott nemzetei számára. Azon be nem avatkozási politika következtében, „amelyhez Washington ideje óta ragaszkodunk, példa nélküli virágzáson mentünk keresztül, s ezzel nagyobb szolgálatot tettünk a világszabadság ügyének, mint amit a fegyverek által elérhettünk volna. Megmutattuk a többi nemzet számára a nagysághoz és a boldogsághoz vezető utat”. Egy Magyarország vagy egy európai köztársaság oldalán vívott európai háborúval az Egyesült Államok „semmit sem tudna elérni, [...] s ha e háborúban Magyarország elbukna, s mi vele buknánk, mi maradna a szabadság barátainak utolsó reménye világszerte? Nekünk magunknak, Magyarországnak és a szabadság ügyének is sokkal jobb, ha bölcs, békés rendszerünkhöz ragaszkodva és a távoli európai háborúkat kerülve, égve tartjuk lámpásunkat ezen a nyugati parton, hogy minden nemzet számára világítson, mintsem hogy teljes kihunyását kockáztassuk a már elbukott és elbukó európai köztársaságok romjai között.”⁴⁷ Henry Clay tehát egyértelműen elvetette a Magyarország érdekében történő beavatkozás eszméjét. Nagyon érdekes, hogy az Egyesült Államok Európára vonatkozó hagyományos külpolitikáját Amerika kivételességének eszméjével támasztotta alá.

A Kossuth jelenlétében elmondott beszéd volt Clay utolsó közszereplése, minthogy valamivel több mint hat hónap múlva, 1852. június 29-én elhunyt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a még életében keletkezett későbbi írásaiban ne említette volna Kossuthot és a „magyar kérdés”-t. Nem sokkal Kossuthtal való találkozása után például kapott egy levelet Theodore Freylinghausentől (1787–1862), egy korábbi New Jersey-i szenátortól, aki alelnökjelölt társa volt az 1844-es elnökválasztás idején. Levelében Freylinghausen megemlítette, hogy „nagy örömmel hallotta a józanság és igazság szavait a magyar politika izgalmas kérdésére vonatkozóan”.⁴⁸

Betegsége miatt Henry Clay nem tudott részt venni a kongresszusi banketten, amelyet 1852. február 22-én Washington születésnapjának tiszteletére rendeztek. A meghívásra adott válasz azonban újabb lehetőséget biztosított számára, hogy kifejezze az Egyesült Államok hagyományos külpolitikájához való ragaszkodását, amelynek elvi alapjait annak első elnöke fektette le. Valószínűleg Kossuthra és az őt támogató amerikai politikusokra célozva fejtette ki Clay, hogy „komoly kísérlet láttunk arra, hogy az Egyesült Államokat rávegyék, hogy eltávolodjon a béke és a semlegesség hozzá közel álló nagy elveitől, attól, hogy nem bonyolódik szövetségbe külföldi hatalmakkal, s hogy magunkat új országunk növekedésére, fejlesztésére és felvirágoztatására korlátozzuk, s hogy e helyett belevessük magunkat [...]”

⁴⁷ *The Papers of Henry Clay*, 10. 944–946.

⁴⁸ *The Papers of Henry Clay*, 10. 948.

Európa háborúiba”.⁴⁹ Clay üzenete néhány nappal később megjelent a *Daily National Intelligencer* című újságban, vagyis álláspontja ismertté vált a közvélemény számára.

Időközben Kossuth elindult egyesült államokbeli körutazására. A Középnugaton, Nyugat-Pennsylvániában és Ohióban melegen ünnepelték, kentuckyi fogadtatása viszont már nem volt ilyen szívélyes.⁵⁰ Louisville városa nem is hívta meg hivatalosan, s amikor ott egy dohányfészerben beszédet mondott 1852. március 4-én, nemcsak támogatói, hanem ellenzői is jelen voltak, s az utóbbiak megzavarták a beszédét. John W. Oliver Kossuthnak ezt a viszonylag hideg fogadtatását annak a „közömbös attitűd”-nek tulajdonította „amellyel Henry Clay viszonyult hozzá, mivel [...] álláspontja jól ismert volt választói előtt, s mindez segített elfojtani a Kossuth iránti lelkesedést a kék füvek államában”.⁵¹ Jánossy Dénes ezzel szemben a sajátos déli gazdasági érdekekkel magyarázta mindezt. Szerinte Oroszország katonai beavatkozása helyreállította az európai stabilitást, minek következtében újra indulhattak a Dél és az Európa közötti gazdasági kapcsolatok. Kossuth mindenesetre szükségét érezte annak, hogy megmagyarázza beavatkozást sürgető politikáját a kentuckyi közönségnek. Egy másik Louisville-ben tartott beszédében is meg akarta győzni hallgatóságát a beavatkozási politikai helyességéről. Azzal érvelt, hogy csak a kis nemzetek engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy távol tartsák magukat a világpolitika nagy eseményeitől. Az olyan nagy országok azonban, amilyen az Egyesült Államok sok ezer szállal kötődnek a világhoz. Ha egy nagyhatalom a semlegesség álláspontjára helyezkedik, az már önmagában beavatkozást jelent az egyik érdekelt fél oldalán. Vagyis a Magyarország, illetve az Ausztria és Oroszország közötti konfliktusban az Egyesült Államok semlegessége az európai abszolutizmus melletti beavatkozással egyenértékű. Az Egyesült Államok semlegessége oda vezethet, hogy az európai abszolutizmus beavatkozik az amerikai köztársaság ügyeibe. Kossuth azt a kérdést tette fel, hogy miért folytat az Egyesült Államok ilyen káros külpolitikát. A jelenlétében elmondott beszéde alapján Kossuth ezt főleg Henry Clay szenátor befolyásának tulajdonította.⁵²

Ezzel a beszédével Kossuth nyílt támadást intézett Clay ellen, és ennek híre nem csupán a kentuckyi politikushoz, hanem Johann Georg Hülsenmannhoz is eljutott. Egy ismeretlen címzettnek 1852. március 30-án írott levelében Clay megállapította, hogy „Sohasem értetem, hogy Mr. Kossuth mit mondott rólam Louisville-ben. Én biztosan semmi okot nem adtam neki arra, hogy megsértődjön”. Kifejtette, hogy a Kossuth jelenlétében elmondott beszéde nem minősíthető magánügynek, mivel rajtuk kívül még számosan jelen voltak. Ebből következően „Amit mondtam [...] különféle módon, néha pedig ellentmondásosan adták vissza az újságok”. Henry Clay szerint Thomas Ewing (1789–1871) is jelen volt, amikor Kossuth meglátogatta, így ő igazolni tudja, mi igaz a megjelent tudósításból. Mi több, még egy előszót is csatolt a szöveghez, amely a Kossuth iránti „tökéletes tiszteletről” tanúskodik. Clay arról is biztosította ismeretlen levelezőtársát, hogy beszéde alatt „érzelmeimet és nyelvhasználatomat teljesen ellenőrzésem alatt tartottam”.⁵³

A louisville-i eseményekről Ausztria washingtoni ügyvivője is értesült. Hülsenmann egy Schwarzenberg hercegehez 1852. március 16-án intézett jelentésében bizonyos elégedettséggel állapította meg, hogy „úgy tűnik, Kossuth elkövette azt az indiszkrétciót, hogy egy

⁴⁹ *The Papers of Henry Clay*, 10. 955.

⁵⁰ Oliver: *Louis Kossuth's Appeal to the Middle West – 1852*, 487–492.

⁵¹ Oliver: *Louis Kossuth's Appeal to the Middle West – 1852*, 492–493. A „kék füvek állama” (Blue Grass State) Kentucky hivatalos beceneve.

⁵² *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában*, 328–332.

⁵³ *The Papers of Henry Clay*, 10. 962.

Louisville-ben elmondott beszédében megtámadta Clay urat, ami nagyon kedvezőtlen benyomást keltett, főleg azért, mert az ő államában [...] történt és egy olyan pillanatban, amikor ez a kitűnő férfiú nagyon beteg Washingtonban, és valószínűleg már soha nem fogja elhagyni az ágyat”.⁵⁴

Kossuth és Clay neve a Szenátusban is elhangzott ezekben a napokban. William Henry Seward szenátor – az *Iffjú Amerika* tagja – idézte fel 1852. március 9-én újból, hogy az 1820-as évek elején Henry Clay támogatta az új latin-amerikai köztársaságok elismerését. Seward feltette a kérdést, hogy miként ellenezheti Clay a Magyarország érdekében történő intervenciót, amikor harminc évvel ezelőtt támogatta a Spanyol Birodalom ügyeibe történő beavatkozást.⁵⁵

Időközben Kossuth folytatta egyesült államokbeli körútját, és 1852. március 27-én New Orleansba érkezett. Itteni fogadtatása azonban a louisville-inél is hidegebb volt. Jánossy Dénes ezt Kossuth általános déli elutasításának, valamint annak tulajdonította, hogy a magyar politikust még egy demokrata párti városi kormányzat hívta meg a városba, oda érkezések azonban már whig vezetőség állt a település élén.⁵⁶ Kossuth maga továbbra is úgy gondolta, hogy Clay kedvezőtlen véleménye döntő szerepet játszott mindebben. A New Orleans-i whig sajtó erőteljesen bírálta Kossuth louisville-i beszédét. Ebben a helyzetben szükségét érezte annak, hogy tisztázza a whig politikusra vonatkozó álláspontját, ezen túlmenően a déliek rokonszenvét is igyekezett megszerezni. Az amerikai sajtó jelentései szerint Kossuth beszédében csak áttételesen utalt Henry Clay külpolitikai érvelésére. E beszámoló alapján sokan arra a következtetésre jutottak, hogy Kossuth elfogadta a kentuckyi politikus eszméit. Éppen ezért Kossuth a New Orleansban elmondott beszédében tisztázni kívánta Clayhez való viszonyát, s ezért személyes találkozásjukra is kitért. Elmondta, hogy annak súlyos betegsége miatt nem kívánt vitázni az idős szenátorral. Látogatását magánügynek tekintette, s nem gondolta, hogy Clay beszéde nyilvánosságra fog kerülni. Arról nem is beszélve, hogy a sajtó félreértelmezte a halálos beteg szenátorral szembeni tartózkodását. Beszédének második részében pedig párhuzamot vont Magyarország és a Dél helyzete között. Szerinte Magyarország alkotmányos önkormányzatáért harcolt, s ez a Dél számára is nagyon fontos érték. Világos, hogy Kossuth felismerte, ez az érvelés milyen fontos a Dél számára a rabszolgaság területi kiterjesztéséről folytatott elkeseredett viták közepette. Beszéde a Louisville-ben elmondotthoz képest sokkal mérsékeltebb hangvételű volt, kijelentette, nem azt akarja, hogy az Unió háborút indítson Magyarország érdekében, csupán az amerikai nép rokonszenvét kéri.⁵⁷

Hülsemann ezúttal is nagyon jól értesültnek bizonyult. Egy Schwarzenberg hercegnek 1852. április 8-án küldött levelében megállapította, „Kossuthot annak ellenére nagyon hidegen fogadták New Orleansban, hogy magyarázatot adott a Clay úr elleni támadásaira”.⁵⁸

Mindezek alapján világos, hogy Henry Clay „magyar kérdésről” és Kossuthról megfogalmazott véleményét részben az amerikai belpolitika fejleményei határozták meg. Másrészt viszont arra az is befolyást gyakorolt, hogy milyen felfogást alakított ki a rabszolgaság területi kiterjesztésére és az afro-amerikaikra, illetve a Dél „sajátos intézményére”, a rabszolगतartó rendszerre vonatkozóan.

⁵⁴ *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában*, 654.

⁵⁵ *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában*, 333.

⁵⁶ *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában*, 341–343.; Oliver: *Louis Kossuth's Appeal to the Middle West – 1852*, 495.

⁵⁷ *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában*, 342–343.

⁵⁸ *A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában*, 755.

Henry Clay és a rabszolgatartó rendszer kérdése

Amint arról már szó esett, a Mexikó felett aratott győzelem óriási területek birtokába juttatta az Egyesült Államokat. Ez a területi nyereség újból felvetette a rabszolgatartó rendszer kiterjesztésének kérdését, amit a kaliforniai aranyláz kitörése 1848 januárjában csak tovább erősített. Az aranyláz miatti gyors bevándorlásnak köszönhetően Kalifornia népessége 1849 végére meghaladta a százezer főt, ami máris jelentősen meghaladta azt a szintet, ami az állammá szervezéshez szükséges volt.⁵⁹ Zachary Taylor elnök nem ismerte fel a probléma jelentőségét, és Kaliforniát, illetve Új Mexikót arra szólította fel, hogy szerkesszék meg alkotmányukat, és kérjék felvételüket az Unióba. Ezzel az elnök gyakorlatilag nem vette figyelembe azt a túlfűtött vitát, ami arról bontakozott ki, hogy a Kongresszusnak jogában áll-e a rabszolgaság kérdésének szabályozása a még állammá nem szervezett területeken, amelyek a szövetségi kormány közvetlen fennhatósága alatt álltak. Taylor ezzel a lépéssel lényegében az érintett államokra bízta, hogy maguk döntsenek a rabszolgaság kérdéséről. 1850 márciusában a kaliforniai alkotmányozó konvenció egy rabszolgaság ellenes alkotmányt fogadott el, akárcsak Új Mexikó néhány hónappal később. A déli rabszolgatartó államokat ezek a fejlemények több ok miatt is nagy riadalommal töltötték el. Kalifornia területének körülbelül a fele, valamint egész Új Mexikó a Missouri kompromisszumban megállapított vonaltól délre feküdt, ahol az 1820-ban kötött megállapodásnak megfelelően rabszolgatartó államokat kellett volna szervezni. Mint láttuk, a washingtoni Képviselőházban az 1810-es évek óta északi többség volt, míg a Szenátusban tizenöt rabszolgatartó, illetve tizenöt szabad állam szenátorai ültek. Ilyen körülmények között a rabszolgaság déli támogatói riadót fújtak „mivel nem látszott valószínűnek, hogy a még megmaradt területek rabszolgatartó államokká válnak, s ha egyszer északi többség alakul ki, az állandó lesz, és végül elég nagy lesz ahhoz, hogy egy rabszolgaságot eltörlő alkotmány-kiegészítés elfogadását tegye lehetővé”.⁶⁰ Ezen alapvető probléma mellett kisebb kérdések is terítékre kerültek. Az északiak szeretnék volna megszüntetni a rabszolgaságot a szövetségi kormány közvetlen ellenőrzése alá tartozó fővárosban, míg a déliek hatékonyabb szökevény rabszolga törvény elfogadását szorgalmazták. Texas pedig igényt tartott Új Mexikó területének egy részére.

Ilyen körülmények között ült össze a 31. Kongresszus 1849 decemberében, amelynek tagjai között az akkor hetvenkét éves Henry Clay is jelen volt. A „nagy kompromisszum-szerző” úgy gondolta, hogy ebben a vészhelyzetben vissza kell térnie a Szenátusba. Egy újabb kompromisszum tervezetét dolgozta ki, amely az összes vitás kérdésre megoldást javasolt, s azt 1850. január 29-én terjesztett be. Ez időben majdnem egybe esett a beszédével, amelyben Lewis Cass azon javaslata ellen szólalt fel, hogy az Egyesült Államok függesse fel a diplomáciai kapcsolatokat Ausztriával. Clay javaslata a következő pontokat tartalmazta:

1. Kaliforniát szabad államként vegyék fel az Unióba.
2. Mivel a rabszolgaság ott még nem létezik, a Mexikótól megszerzett többi terület vonatkozásában „nem lenne célszerű, ha a Kongresszus törvényt hozna akár a bevezetéséről, akár kirekesztéséről az említett terület bármely részén”.

⁵⁹ Az állammá szervezés menetrendjét a Konföderációs Kongresszus által 1787-ben elfogadott *Északnyugati Rendelet* (*Northwest Ordinance*) szabályozta. Eszerint „bármikor ezen nevezett államok bármelyikének lakossága eléri a 60 000 szabad lakos számát, az ilyen állam képviselői által befogadtatik az Egyesült Államok Kongresszusába, bármely tekintetben az eredeti államokkal egyenrangúan, és szabadságában áll majd állandó alkotmányt és államkormányzatot kialakítani”. Bódy–Urbán (szerk.): *Szöveggyűjtemény*, 133–134.

⁶⁰ Jones: *The Limits of Liberty*, 192.

3. Texas lemond Új Mexikó bizonyos területeire támasztott igényéről.
4. Az Egyesült Államok „gondoskodni fog nevezett állam [ti. Texas – L. Cs] minden törvényes és jóhiszemű nyilvános adósságának kifizetéséről, amelyek az Egyesült Államokhoz való csatlakozás előtti időből származnak”.
5. Washingtonban és körzetében megszüntetik a rabszolgaságot, ha a Columbia körzet, illetve Maryland állam lakossága ehhez beleegyezését adja, és a tulajdonosok kárpótlást kapnak.
6. Washingtonban és a Columbia körzetben megszüntetik a rabszolga kereskedelmet.
7. A Kongresszus új, hatékonyabb szökevény rabszolga törvényt fogad el.
8. „A Kongresszusnak nincs hatalma megakadályozni vagy megtiltani a rabszolga kereskedelmet a rabszogatartó államok között.”⁶¹

Henry Clay javaslata elkeseredett vitát váltott ki a Szenátusban. A korabeli amerikai politika másik „nagy öregje”, Daniel Webster alapvetően támogatta Clay tervezetét, azonban a legtekintélyesebb déli vezető John C. Calhoun élete utolsó beszédében „kitartott amellett, hogy a Délnek alkotmányos joga, hogy rabszolgákat vigyen be a territóriumokra, és egy olyan alkotmány-kiegészítés érdekében emelt szót, amely helyreállítja a régiók közötti politikai egyensúlyt”.⁶² A New York-i William H. Seward – az *Ifjú Amerika* tagja – szintén ellenezte Henry Clay javaslatát, csak éppen északi szemszögből nézve tartotta kevésnek azt. Taylor elnök kitartott saját, fentebb említett állammá szervezési elképzelései mellett, és erőteljesen ellenezte a kompromisszumot. Clay maga is elkövette azt a hibát, hogy tervezetét egységes javaslatként nyújtotta be, ami azt eredményezte, hogy mindazok felléptek ellene, akik akár csak egy kis részletét is rossznak találták. A kiábrándult és már nagyon beteg Clay 1850 júniusának végén úgy döntött, hogy elhagyja Washington, és úgy látszott, nincs remény a kompromisszum elfogadására. Zachary Taylor elnök azonban 1850. július 9-én váratlanul meghalt. Helyére a New York-i Millard Fillmore alelnök lépett, aki a Whig Párt mérsékelt szárnyát képviselte, s aki Clay közeli barátja volt. Fillmore a Whig Pártban és a Kongresszusban élvezett befolyását Henry Clay tervezete mögé állította, s az az illinoisai Stephen A. Douglas szenátortól is támogatást kapott. Douglas azt javasolta, hogy az egységes törvényjavaslatot bontsák hat részre, és egyenként tárgyalják azokat. Ezen erőfeszítéseknek köszönhetően a Kongresszus 1850. szeptember kilencedike és huszadika között elfogadta Clay javaslatának fő elemeit. A Kongresszus jóváhagyta, hogy Kaliforniát szabad államként vegyék fel az Unióba, és arról is döntött, hogy a Mexikótól megszerzett területeket két territóriumra osztják. Új Mexikó és Utah állammá szervezésének tekintetében a Kongresszus a Stephen A. Douglas által javasolt „népszuverenitási doktrínát” (*popular sovereignty*) alkalmazta, ami azt jelenti, hogy a két terület lakosaira bízták annak eldöntését, hogy a rabszolgaságot elismerő vagy azt elvető alkotmányt fogadják el. A kompromisszum részeként a Kongresszus egy új szökevény rabszolga törvényt is elfogadott, amely „a rabszolga tulajdonosoknak megengedte, hogy hatósági végzés nélkül is letartóztathassák a feltételezett szökevényeket, a szökéssel vádolt rabszolgáktól megtagadta az esküdtszék előtti tárgyalást és azt a jogot, hogy saját érdekében bizonyítékokat mutassanak be, a rabszolga szökevények segítői számára pedig kemény büntetéseket helyezett kilátásba”.⁶³

⁶¹ *Dokumentumok*, 137–138.

⁶² Jones: *The Limits of Liberty*, 193.

⁶³ Jones: *The Limits of Liberty*, 194.

Henry Clay véleménye a rabszolgaságról

Az 1850. évi kompromisszum minden eleme mögött a rabszolgaság problémája húzódott meg. Hogy megérthessük, Henry Clay miért kötelezte el magát egy újabb kompromisszum mellett, a rabszolgaságról és az afro-amerikaiakról kialakított véleményét is szükséges röviden áttekinteni. Ez ugyanis nagymértékben meghatározta a kentuckyi politikusnak a rabszolgaság területi kiterjesztéséről vallott felfogását, ami viszont alapvetően befolyásolta a Kossuthoz való viszonyulását is.

Henry Clay maga is rabszolgatartó volt. Mégis valamiféle középutas megoldás kialakítására törekedett a rabszolgaság kérdését illetően. Nem értett egyet az olyan radikális abolitionisták elképzeléseivel, amilyen például William Lloyd Garrison (1805–1879) volt, mégis „nemzeti jellemünk legnagyobb szegényfoltja”-nak nevezte a rabszolgaságot.⁶⁴ Úgy gondolta, a fokozatos felszabadítás és a „kolonizáció” jelentheti ezt a középutas megoldást. Clay 1799-ben tette az első kísérletet arra, hogy gyakorlatba ültesse elképzeléseit. Ekkor egy a rabszolgák fokozatos felszabadítására vonatkozó javaslatot terjesztett be Kentucky alkotmányozó konvencióján. Eszerint „1855-től vagy 1860-tól kezdődően, a rabszolgának született gyerekek 25 éves korukban elnyernék szabadságukat”.⁶⁵ Ugyanakkor Thomas Jeffersonhoz hasonlóan ő is úgy gondolta, hogy a rabszolgák fokozatos felszabadítása után nincs remény arra, hogy a fekete és a fehér faj képviselői az Egyesült Államok határain belül békésen együtt éljenek, mivel a két fajt nagyon eltérő fizikai és erkölcsi jegyek jellemzik.⁶⁶ Ezért azt javasolta, hogy a felszabaduló feketék hagyják el az amerikai köztársaságot. Henry Clay legalkalmasabb célterületüknek azt a Libériát tekintette, amelyet éppen ebből a célból hoztak létre a nyugat-afrikai partvidéken 1820-ban. Clay szerint a felszabaduló feketék afrikai „kolonizációja” több szempontból is a legelőnyösebb megoldást jelentené. Egyrészt békés megoldást eredményezne az egyesült államokbeli rabszolgaság egyre súlyosabb problémájára, másrészt pedig a felszabaduló feketék a kereszténység és a civilizáció zászlóvivői lehetnének Afrikában. Henry Clay 1816-ban az egyik alapító tagja volt Az amerikai szabad színes emberek kolonizációs társaságának (*The Society for the Colonization of Free People of Color of America*; röviden: *American Colonization Society*). Az 1820-as évekre pedig Clay már az ország egyik legtekintélyesebb politikusának számított, így módon a rabszolgaságról alkotott nézetei nagy hatást gyakoroltak a fiatalabb politikus nemzedék gondolkodására. Így például a fiatal Abraham Lincolnra (1809–1865) is. Amint Vida István Kornél rámutatott, „nem volt véletlen, hogy Lincolnt kérték fel arra, hogy elmondja a Clayt magasztaló emlékbeszédet. Azért dicsérte Clayt, mert a végletek közötti középutas ál-

⁶⁴ Idézi: Vida, István K.: „Sustained by Mr. Jefferson”: *Colonizationism as Jeffersonian Heritage in Abraham Lincoln's Thinking*. *Eger Journal of American Studies*, vol. 12. (2010) No. 1-2. 596.

⁶⁵ Vida: „Sustained by Mr. Jefferson”, 596.

⁶⁶ Vida: „Sustained by Mr. Jefferson”, 596. Thomas Jefferson rabszolgaságra vonatkozó nézeteire lásd: Lévai Csaba: „Reszketek hazámért, ha arra gondolok, hogy Isten igazságos”. *Thomas Jefferson és a rabszolgaság problémája*. *Aetas*, 16. évf. (2001) 1. sz. 5–26.; Lévai Csaba: *Politika, média és történetírás: Thomas Jefferson és Sally Hemings esete*. *Aetas*, 23. évf. (2008) 2. sz. 83–94.; Vajda Zoltán: *Limited Expectations: Thomas Jefferson on the Moral Sentiments of Blacks and Race Relations*. In: Vajda Zoltán (szerk.): *Kultúrán innen és túl – Írások Rozsnyai Bálint tiszteletére*. Szeged, 2009. 277–286.; Vajda Zoltán: *Spaces of Sympathy: Thomas Jefferson's Sentimental Conception of Black Inferiority*. In: Németh Lenke – Simon Zoltán – Tarnóc András – Varró Gabriella (szerk.): *Mitoszok bűvöletében. Ünnepi kötet Virágos Zsolt Kálmán 70. születésnapjára*. Debrecen, 2012. 160–167.

laspontot foglalt el, idézte a kolonizációt szorgalmazó beszédeit, s magáévá tette annak a fokozatos felszabadításra és az azt követő kolonizációra vonatkozó eszméit.”⁶⁷

Összegzés

Henry Clayt a „nagy kompromisszumszerző”-nek nevezték, mivel politikai krédójának alapvető elemét képezte, hogy békés megoldást találjon a rabszolgaság problémájára, amely az 1850-es évek elejére az amerikai politikai élet középpontjába került. Ellenezte a rabszolgaságnak az Egyesült Államok határain belüli további kiterjesztését, mivel úgy vélte, hogy az végül az Unió felbomlásához vezethet. Kossuth Lajost – aki az Egyesült Államok európai beavatkozása mellett szállt síkra – az amerikai politikai élet azon szegmense támogatta, amely az amerikai köztársaság további területi terjeszkedését is pártolta. Az Egyesült Államoknak a Mexikó elleni háborúban (1846–1848) aratott győzelme és az 1848–1849-es európai forradalmak kitörése következtében, egyes amerikai politikusokban felerősödött a további terjeszkedés melletti elkötelezettség. Ez különösen az *Iffjú Amerika* csoport tagjaira volt jellemző. Mint láttuk, az amerikai belpolitika és a terjeszkedés párti politikai erőkkel szembeni ellenérzései világos módon befolyásolták Claynek a „magyar kérdés”-ről és Kossuthról kialakított álláspontját. Ilyen körülmények között a rabszolgaság területi kiterjesztéséről és a maga kompromisszumos javaslatáról folytatott elkeseredett viták közepette Henry Clay Kossuthban és törekvéseiben olyan erőt látott, amely az Unió megmentésére irányuló kísérleteit veszélyeztetik. Így a rabszolgaság felszámolására és a feketék kolonizációjára vonatkozó középutas elképzelése is jelentősen befolyásolta a kentuckyi politikus Kossuthról alkotott véleményét. Összegzésképpen megállapítható, hogy Henry Clay alapvetően két egymással összefüggő ok miatt ellenezte a külpolitikát, amit Kossuth az Egyesült Államoknak javasolt: az egyik ok az volt, ahogyan az amerikai belpolitika tükrében az 1848–1849-es európai és magyar forradalmakat értelmezte, a másik pedig az arról alkotott felfogása, hogy milyen következményekkel járhat a rabszolgaság területi kiterjesztése.

LÉVAI CSABA

A Hungarian Politician in the Labyrinths of American Politics: Henry Clay and Lajos Kossuth's visit in the United States, 1851–1852

Henry Clay (1777–1852) was one of the most influential American politicians in 1851–1852 when Lajos Kossuth (1802–1894) visited the United States. Also, he was one of the American politicians who opposed vehemently the policy of European intervention Kossuth proposed to the American public and politicians. There were two major issues in American politics at that time: the territorial expansion of slavery and the impact of the European revolutions of 1848–1849. Clay wanted to find a peaceful solution to the problem of slavery and he opposed the further expansion beneath the borders of the United States since it would raise again the question of the territorial expansion of slavery, which could ultimately lead to the dissolution of the union. Kossuth promoted the intervention of the United States into European affairs, and he was assisted by those segments of American politics which also supported the further territorial expansion of the American republic. As a result of the victory of the United States against Mexico in the war of 1846–1848, and the outbreak

⁶⁷ Vida: “Sustained by Mr. Jefferson”, 597.

of the European revolutions of 1848–1849, there was a strong affection among some American politicians towards further expansion, especially among the members of the group “Young America” who aided Kossuth in the United States. Under such circumstances, in the midst of the embittered debates about the territorial expansion of slavery and his proposal concerning compromise, Clay saw in Kossuth and in his ambitions a force that could endanger his efforts to save the union.